

Inhoud

Makoli & Ocharo	9
De Verboden Stad	71
Het verkeersinfarct van Kampala	79
De Dolende Stad	123
De koopflats van Arkebe Ekubaye	131
De Heilige Stad	177
King of Retail	185
Verantwoording	234

Makoli & Ocharo

Het is nog donker als de Kisii-expres na een nachtelijke tocht langs de stoep van Temple Road, hartje Nairobi, wordt geparkeerd. De chauffeur manoeuvreert voor- en achteruit terwijl hij de bus tussen de andere voertuigen probeert te wringen. Die zijn al even stoffig van de lange tocht die ze achter de rug hebben. De passagiers zijn gaan staan en sjorren aan hun bagage voor ze worden losgelaten in de heksenketel van wachtende familieleden en kennissen, passagiers van andere voertuigen, straatverkopers en zakkenrollers.

Makoli en Ocharo hebben amper bagage bij zich. Makoli heeft de kleine tas met één overhemd en wat T-shirts de hele reis tussen zijn benen geklemd gehouden. Ocharo heeft niet meer bij zich dan wat hij aanheeft. Het was koud gisteren langs de weg toen ze een uur in het donker op de bus moesten wachten.

Voor het eerst van hun leven zijn ze in Nairobi, de stad waar ze zoveel verhalen over hebben gehoord, de stad die lan-

ge tijd zo onbereikbaar leek. In niets vergelijkbaar met Ogembo, het dorp waar ze twee uur lopen vandaan wonen, of Kisii, het rommelige, uit de kluiten gewassen provincie-stadje waar ze hebben gestudeerd. Het hart klopt hun in de keel van angst en opwindning. Nog maar even, dan wordt het licht. Dan kunnen ze met eigen ogen de pracht en praal van Nairobi aanschouwen.

Gretig hebben ze geluisterd naar de verhalen van de paar mensen uit hun gemeenschap die ooit de lange, kostbare tocht naar Nairobi hebben ondernomen. Je kunt ze op de vingers van twee handen tellen. Volgens een van die fortuinlijken staan er gebouwen van wel een kilometer hoog. Prachtige gebouwen, en ze hebben allemaal een lift: een kast die naar boven wordt gehesen, zodat je geen trappen hoeft te lopen. Dat willen ze wel eens meemaken. Een ander vertelde dat alle straten zijn geasfalteerd en iedere straat een stoep voor wandelaars heeft, die met tegels is geplaveid. Overal zijn bloemperken en parken vol kleurige bloemen. De mensen wonen er in paleizen. En er zijn machines om kleren in te wassen. Je stopt ze er vuil in en ze komen er schoon weer uit. Het zijn verhalen die hun nieuwsgierigheid hebben gewekt.

Tijdens de bustocht kondigde de stad zich al aan door het felle licht van de straatlantaarns, op regelmatige afstand van elkaar geplaatst, door de flikkerende neonreclames en de enorme billboards langs de weg met felle spots. Ze waren over rotondes gereden, onder iets door wat over hun hoofden ging, dat moest wel een viaduct zijn. En hoe dichterbij het

centrum kwamen, hoe hoger de gebouwen werden. Erg goed hadden ze het allemaal niet kunnen zien in het donker en door de felle verlichting die hun ogen verblindde. De opwinding is er alleen maar groter door geworden.

Makoli en Ocharo zijn goed voorbereid. Ze hebben een klein kapitaal bij elkaar weten te schrapen om het een tijdje te kunnen uitzingen in Nairobi. Makoli heeft het geld diep in een van zijn zakken gestopt. Hij voelt regelmatig of het er nog is. Het is het geld dat hij verdiend heeft met steenhouwen, dat hij de afgelopen maanden opzij heeft gelegd door zo zuinig mogelijk te leven.

Zes maanden geleden deed Makoli eindexamen. Hij haalde één punt te weinig om met een beurs aan de universiteit verder te kunnen studeren. Dat was een grote teleurstelling geweest. Hij had zo vurig gehoopt op en zo hard gewerkt voor een universitaire opleiding. Hij had gedagdroomd over het leven als student in Nairobi en over het leven daarna. Je zou hoe dan ook een kantoorbaan – een echte baan – kunnen vinden, ongeacht de studie die je had gedaan. Het zou een reuzenstap in de toekomst zijn geweest. En nog altijd sluimert de hoop dat hij in Nairobi de mogelijkheid en het geld vindt om die stap te zetten.

Het was bij voorbaat uitgesloten dat zijn vader een studie zou kunnen betalen. Zijn vader is verantwoordelijk voor drieëntwintig kinderen en vier vrouwen, die ieder op hun eigen stukje grond maïs, suikerriet en thee verbouwen. Net genoeg om niet met een hongerige maag naar bed te gaan. Een stukje land voor Makoli om een eigen bestaan op te bouwen zat er niet in. Makoli zou na zijn studie in zijn eigen onder-

houd moeten voorzien, dat had zijn vader hem bij diverse gelegenheden duidelijk gemaakt.

Ocharo heeft meer geluk. Hij heeft wel voldoende punten gehaald om met een overheidsbeurs verder te mogen studeren. En hoeveel zijn er dat nou bij hen in de streek? Toen hij zijn cijferlijst kreeg overhandigd was hij euforisch, hij voelde zich een uitverkorene. Hij moet een jaartje overbruggen omdat er onvoldoende plek is op de faculteit tandheelkunde in Nairobi waar hij zich heeft laten inschrijven. Toen Makoli hem voorstelde samen naar Nairobi te reizen en dat hij alle kosten voor zijn rekening zou nemen, had Ocharo geen moment geaarzeld.

Twee weken daarvoor had Makoli hem uitgenodigd om bij hem te komen wonen en te helpen bij het steenhouwen. Hij zou hem de techniek leren om dieren en kandelaars van zeepsteen te maken. Daarmee kon hij wat verdienen en dan had hij iets te doen. Hij heeft een paar kandelaars gemaakt, zelfs nog verkocht, maar erg handig is hij er niet in. Voor hem is deze reis een buitenkans om Nairobi te bezoeken, een groot avontuur. Welke jongen droomt daar nou niet van? Ze zullen hooguit een paar dagen wegblijven. Bij terugkomst zal hij zijn ouders vertellen dat hij een lift kon krijgen, niet de mogelijkheid had hen in te lichten en hun voorhouden dat hij volwassen is, oud genoeg om te doen en te laten wat hem goeddunkt.

Voor Makoli is deze onderneming een stuk serieuzer, hoewel hij dat niet aan Ocharo laat merken. Hij heeft Ocharo verteld dat hij zijn zus wil bezoeken, die een jaar eerder is getrouwd en naar Nairobi verhuisd. Haar man heeft een baan

met aanzien – wat precies weet hij niet, maar hij is belangrijk. Hij hoopt dat zijn zwager de middelen heeft om zijn studie te kunnen betalen of eraan te kunnen bijdragen. Als dat niet het geval is, hoopt hij werk te vinden en geld te sparen om zelf zijn studie te kunnen bekostigen. Iedereen heeft het altijd over de kansen en de mogelijkheden in Nairobi. Zo moeilijk kan dat niet zijn.

Hij is heel sluw te werk gegaan. Aanvankelijk had hij een van de oudere broers van Ocharo op het oog, maar die hebben sinds kort allebei werk als theeplukker op een van de grote theeplantages in de omgeving van Ogembo. Het was niet erg waarschijnlijk dat zij hun baan in de steek zouden laten voor een reis naar Nairobi. Ocharo moest een jaar overbruggen; die had weinig te doen. Erg goed kennen ze elkaar niet. Rond hun tiende hebben ze met elkaar gespeeld op het licht hellende grasveld boven op de heuvel waar de wekelijkse markt wordt gehouden. Toen Makoli bij zijn moeder ging wonen, een kilometer verderop, omdat zijn vader een derde vrouw trouwde, zagen ze elkaar nog maar weinig.

Met het excuus dat hij hem de techniek van het steenhouwen zou bijbrengen zodat hij wat kon verdienen, had hij Ocharo naar zijn lemen onderkomen in Tabaka gelokt, de plaats waar bij hen in de streek zeepsteen wordt gedolven. Na een week stelde hij voor om naar Nairobi te gaan voor een bezoek aan zijn zus. Daarna hadden ze avondenlang gefantaseerd over hun reis en over Nairobi. Hij had Ocharo steeds ontraden om thuis kleren te gaan halen voor de reis, bang dat hij van gedachten zou veranderen of hun geheim zou onthullen. Hij, Makoli, zou voldoende kleren meenemen; Ocharo

kon altijd een shirt van hem lenen. Ze zouden zijn zus verrassen met hun komst. En voor het blok zetten.

Tabaka ligt ver genoeg van hun geboorteplaats om Ocharo de gelegenheid te ontnemen even bij zijn ouders langs te gaan en het geheim te onthullen. Met het genereuze aanbod om alles te betalen maakte hij Ocharo van hem afhankelijk. Als ze eenmaal in de bus zouden zitten, zou Ocharo moeten gaan waar hij ging. Hij had hem voorgehouden dat ze slechts een kort bezoek zouden brengen aan zijn zus en van de gelegenheid gebruik zouden maken om Nairobi te bekijken. Hij had hem verteld dat ze bij zijn zus zouden overnachten, dat hij niet hoefde te werken en dat er voldoende te eten was. Ze zouden er geen hongerlijden.

Geen seconde had hij overwogen om alleen te gaan. Alleen, zo ver weg? Dat leek hem onmogelijk. Hij is nog nooit verder geweest dan Kisii, het provinciestedje op een halfuur rijden van Ogembo. Nairobi, dat is pas ver. Acht uur rijden. Een vreemde plek waar hij zich nauwelijks een voorstelling van kan maken. Nairobi boezemt evenveel angst in als het aantrekkelijk lijkt. Nee, alleen gaan was uigesloten.

Zonder dat hij enige connecties in Nairobi had, antwoordde Ocharo: 'Goed, jij gaat mij Nairobi laten zien.' Daarmee waren ze allebei heel tevreden geweest.

Ze zijn gewapend met het adres en telefoonnummer van Makoli's zus. Het moet betrekkelijk eenvoudig zijn om haar te vinden. Ze verlangen ernaar om Nairobi te zien, maar ze zijn ook gewaarschuwd voor de gevaren. Overal zijn dieven, zakkenrollers en oplichters. Mensen die het geld uit hun zak willen kloppen, omdat zij als provincialen onbekend zijn met

de stad. Daarom hebben ze afgesproken geen mensen aan te spreken die zouden kunnen merken dat ze nieuw zijn in Nairobi. Ze zullen uitkijken naar mensen van hun eigen stam, de Kisii, om in hun eigen taal te informeren waar ze Drive 45 kunnen vinden, het adres waar Makoli's zus met haar man woont.

Ze klimmen uit de bus. Makoli houdt zijn tas stevig tegen zijn lijf geklemd in het gewoel van mensen in de smalle straat waar alle bussen uit Kisii arriveren. Nu het nog donker is, besluiten ze eerst maar eens te zoeken naar iemand uit hun eigen streek, iemand die misschien zou kunnen weten waar zijn zus woont. Voetje voor voetje bewegen ze door de menigte, elkaar goed in het oog houdend. Ondertussen glijdt hun blik zoekend over de gezichten van al die mensen in deze drukte naar iemand die ze kennen. In Ogembo en zelfs in Kisii zie je altijd wel iemand die je kent; dat moet hier toch ook het geval zijn? Langzaam bewegen ze naar de kruising en dan weer terug, maar tussen al die passanten is er niemand die hun bekend voorkomt.

'Zullen we eerst ontbijten?' stelt Makoli voor. Hij gaat over het geld – zijn geld –, dus ook over de beslissing om het uit te geven. Vlak bij de plek waar hun bus staat geparkeerd is een klein restaurant, waar ze een plaatsje zoeken. Zolang ze hun bus maar in het oog kunnen houden, ligt de weg naar huis altijd open.

Ze bestellen thee met suiker en melk, het ontbijt dat ze thuis gewend zijn. De thee is twee keer zo duur als normaal. 'Dat lijkt me redelijk voor Nairobi,' stelt Ocharo, alsof hij ken-

nis van zaken heeft. Ze zijn tenslotte al bijna-kenners. Ze hebben de reis ondernomen; het hoeft alleen nog maar licht te worden voor Nairobi al zijn geheimen prijsgeeft. En het begint al te schemeren.

‘Zullen we eerst bellen of meteen een *matatul* (een taxibusje) nemen naar je zus,’ vraagt Ocharo.

‘We nemen een matatu, het moet een verrassing blijven,’ antwoordt Makoli.

Ze slurpen genoeglijk van hun thee met melk, tevreden dat het tot nog toe zo goed is gegaan, dat ze zonder problemen aangekomen zijn in Nairobi en zo dicht bij hun reisdoel. Niets staat hun nog in de weg.

Nadat ze hun thee hebben opgedronken en het licht is geworden lopen ze opnieuw over Temple Road. Er moet toch iemand zijn die ze kennen, iemand die weet waar zijn zus woont en hun de weg kan wijzen? Maar hun zoeken is vruchteloos. Er is geen enkel gezicht dat hun bekend voorkomt. Allemaal vreemde gezichten. Hoe is het mogelijk?

‘Laten we een matatu nemen,’ stelt Ocharo voor als hij er genoeg van krijgt.

‘Maar waar?’ vraagt Makoli zich af. Niemand mag merken dat ze vreemden zijn. Hij besluit een van de buschauffeurs uit Kisii naar de taxistandplaats te vragen. Dat zijn betrouwbare mensen, die weten vast de weg. Tot zijn grote opluchting weet de man waar Drive 45 is. Twee straten verderop staan stadsbussen die je erheen brengen. Hij wijst hoe je er kunt komen.

‘Nu moeten we heel goed opletten,’ zegt Makoli tegen Ocharo. Stel je voor dat ze zijn zus onverhoopt niet mochten

vinden en niet weten waar de bussen staan die hen terug naar huis kunnen brengen, naar Kisii. Voor ze Temple Road verlaten moeten ze een ankerpunt vinden waar ze altijd weer naar kunnen terugkeren. Iets wat het domein markeert dat ze inmiddels hebben leren kennen. Op de kruising waar ze al een paar keer zijn geweest is een grote supermarkt, Jack and Jill, waar je alles kunt kopen, van nylon pruiken tot melk, van fietsen tot tandpasta en van matrassen tot papieren zakdoekjes. Dat lijkt hun een geschikt herkenningspunt. Aan de gevel boven de ingang en aan de zijkant hangen grote borden met Jack and Jill erop.

Ze volgen de aanwijzingen van de buschauffeur. Het is eenvoudiger dan ze dachten. Op de aangegeven plek staan bussen met bordjes Drive 45, alsof ze al die tijd al hebben staan wachten om hen naar Makoli's zus te brengen. Zodra de bus vol is vertrekt hij. Ze rijden de straat uit en slaan een hoek om, en dan nog een. Dwars door de stad gaat het. De bus schudt, alsof de chauffeur geen enkele moeite doet om de kuilen in de weg te ontwijken. De bus stopt nauwelijks als er mensen in- of uitstappen; nog voor hij goed en wel tot stilstand is gekomen geeft de chauffeur alweer gas. Er moet geld verdiend worden. De bus blijft maar rijden. Makoli begint ongerust te worden. Vergeet de conducteur niet dat ze uit moeten stappen op Drive 45? Hij loopt naar voren om het te vragen.

'Dat is het eindpunt, daar moet je eruit,' antwoordt de conducteur.

Allerminst gerustgesteld gaat Makoli weer zitten. Hoe kan het dat het zo ver weg is, dat het zo lang duurt voor ze er zijn?

De bus blijft maar rijden, gebouwen schieten voorbij. Zijn ze nog wel in Nairobi? Onwillekeurig moet hij denken aan de verhalen van dorpelingen die hebben verteld van reizigers die naar Mombassa zijn gegaan. Ergens onderweg schiet je door een soort poort en dan kom je in een andere ruimte, waar geesten en monsters leven. Hij huivert bij de gedachte dat ze naar die plek worden gevoerd, maar laat Ocharo niks merken. Is hij niet gewaarschuwd voor de gevaren buiten Kisii? Er is geen alternatief dan te blijven zitten en kalm te blijven.

Na een halfuur, zeventien kilometer uit het centrum, stopt de bus bij het eindpunt. Voor ze uitstappen vraagt Makoli voor de zekerheid nogmaals of ze op Drive 45 zijn.

‘Dit is Drive 45,’ antwoordt de conducteur met een glimlach over zoveel onbenul.

Makoli en Ocharo stappen uit. Vlak voor hun neus zien ze wel twintig marktkraampjes met schoenen – allemaal sportschoenen. Zoiets hebben ze nog nooit gezien, zo’n hoeveelheid bij elkaar. Niemand bij hen in de streek draagt sportschoenen. Ze moeten ze eerst beter bekijken voor ze naar Makoli’s zus gaan. Hier, het ene paar is nog mooier dan het andere, zie je dat? Makoli neemt een besluit: als zijn missie mislukt, zal hij in elk geval een paar sportschoenen kopen als bewijs dat hij in Nairobi is geweest. Hij kijkt naar de prijzen en rekent snel uit hoeveel hij nodig heeft om geld voor schoenen én de terugreis over te houden.

Tegenover de markt aan de andere kant van de weg is een wijk met stenen huizen. Daar moet Makoli’s zus wonen. Ze steken de weg over om de eerste de beste voorbijganger aan

te spreken die hun het huis zal wijzen. De eerste is een Kikuyu, die geen flauw benul heeft waar welke Kisii dan ook woont. De tweede een Luo die al evenmin contact heeft met Kisii. Ze lopen van huis naar huis, terwijl ze goed in de gaten houden waar het busstation ligt, zodat ze altijd weer bij Jack and Jill kunnen komen én bij de bus die hen terug naar huis kan brengen.

Het is bijna ontmoedigend. Na een uur hebben ze nog altijd niemand van hun eigen stam getroffen en na ieder huis komt er nog een, na iedere straat is er weer een volgende. Pas dan komen ze de eerste Kisii tegen. De man is vriendelijk en behulpzaam, maar heeft geen flauw idee waar Makoli's zus zou kunnen wonen. Wel kan hij hun het huis wijzen waar een andere Kisii woont die hij kent. Misschien heeft die enig idee.

Ja, ze zijn nog altijd in Nairobi, antwoordt de man op de vraag of ze niet op de verkeerde plek zoeken. En zo gaan ze van huis naar huis, van Kisii naar Kisii, zonder dat ze Makoli's zus vinden. Ocharo heeft de indruk dat Drive 45 een stad in een stad is, zoveel huizen staan er en zoveel mensen wonen er. Het is groter dan Ogembo, waar ze vandaan komen. Ze blijven alweer netjes voor een deur staan voor ze worden binnengenoed. Ze doen voor de zoveelste keer hun verhaal. De bewoner vraagt waar ze vandaan komen en welk adres ze dan hebben opgekregen. 'Maar dit is Drive 44 en niet Drive 45. Dat is de wijk aan de overkant van de weg achter de markt.' Makoli en Ocharo kijken elkaar ongelovig aan. Hebben ze dan de hele dag in de verkeerde wijk gezocht?

Inmiddels is het te laat om aan de andere kant van de weg

een nieuwe zoektocht te beginnen. Er staan minstens zoveel huizen als aan deze kant. Ocharo verlangt naar een bed. Afgelopen nacht hebben ze ook al nauwelijks geslapen in de Ki-sii-expres. Af en toe konden ze wegdoezelen, maar toch waren ze vooral wakker om te kunnen zien waar ze reden. Waar moeten ze slapen? Nog een nacht wakker blijven! Zijn humeur dreigt om te slaan in chagrijn, maar Makoli's wil is wet. Dan moeten ze morgen maar terugkomen om verder te zoeken. Ze zullen een bus terug nemen naar het busstation in het centrum en daar de nacht doorbrengen. Nairobi in het donker is tenslotte gevaarlijk. Dat staat in hun geheugen gegrift. Bij het busstation zijn altijd mensen, daar zijn altijd Ki-sii, die ze kunnen vertrouwen.

Een paar honderd meter van Jack and Jill worden ze bij het eindpunt afgezet. Vandaar is het betrekkelijk eenvoudig om Temple Road terug te vinden. Ze besluiten eerst iets te eten en te overleggen wat ze zullen doen.

'We moeten ze gewoon bellen en vertellen dat we in Nairobi zijn,' oppert Ocharo. Makoli heeft tenslotte de leiding.

'We hebben hun telefoonnummer. Waarom zouden we hen nog langer willen verrassen? Straks lopen we weer eindeloos te zoeken.' Hij moet er niet aan denken om de nacht buiten door te brengen. Misschien kunnen ze vannacht in een warm bed slapen. Na het eten zoeken ze een telefooncel. Ze laten de telefoon eindeloos overgaan, bellen opnieuw, maar er wordt niet opgenomen. Dat is merkwaardig: een telefoon die niet wordt beantwoord. Er zit niks anders op dan hier op het busstation de nacht door te brengen.

Wat kun je doen? Je kunt wat rondlopen, zitten of staan.